

16.

Bezmaksas izdevums.

Kārlis Draviņš

Siena pļaušana

Atsevišķs iespiedums no
rakstu krājuma Ceļi VIII.

RIGĀ.

1937.

RAMAVES APGĀDS.

**Grāmatu spiestuves kooperatīvs
„GRĀMATRŪPNIKS“
Rīgā, Pils ielā Nr. 14.**

Kārlis Draviņš.

Siena pļaušana.

Ziņas par Stendes pagastu.

I.

Mūsu dienās it bieži redzam, ka siena pļauju sāk ļoti agri, pat ap jūnija vidu. Agrāk vecum vecā paraša bija pļavu pļaušanu sākt pēc Jāņiem (t. i. „vecajiem“) un beigt pa Jēkabiem,¹ kas iekrīt laikā starp 8. jūliju un 7. augustu. Darbi pie mājām esošās pļavās neko neatšķiras no parastajiem tai ziņā, ka ļaudis ēd un pārguļ mājās.

Tipiska aizaugoša meža pļava (Zaķene pie Stendes Dižliepadām). 1937. g. uzņēm.

Ja pļavas ir tālāk prom — īpaši senāk tas tā bijis, kad saimnieki devuši sienu arī saviem vaļiniekiem un pļāvuši daudzas meža pļavas — tad t a i s ī š a n ā s u z p ļ a u j u jau komplicētāka: darbiniekiem pļavā jāpavada visa diena, dažkārt jāpaliek arī pa nakti, pat vairākas dienas vai visa nedēļa turpat. Tāpēc uz meža pļavām citreiz brauca ar visiem māju zirgiem, jo mājās nepalika kopēju, bija jāved līdzī arī prāvi ēdiena un dzēriena daudzumi.

Mūsu laikos daudz kas jau modernizējies, arī ēdiens pa sienlaiku vispusīgāks. Agrāk — pat vēl ap kādu 1880. gadu — uz pļavu jēma līdzī lielāko tiesu novārītus, sausus kartupeļus, sa-taisītu pūtelī, maizi, daudz siļķu. Sviesta un cūkgaļas toreiz bijis mazāk. Ja brauca uz ilgāku laiku, kartupeļus vārīja turpat pļavā. Uzturu lika lielākos vai mazākos podos un bļodās, tos savukārt vācelēs (t. i. grozos), siļķes — bļodās vai īpašās siļķu cibās, kas bija garenas, apmēram 30 cm garas un 10 cm augstas.

¹ Mēdza sacīt: „Liz Jēkuōpim sehs jan^uozīva“.

Citreiz silķes vienkārši ietina kāpostu lapās. Pienu un pūтели lēja dru vnešos, kam bija uzliekams vāks. Leģenēs (t. i. divdibenu spaiņos, kam virsējā dibenā spunde) lēja putru, ko lietāja gan strēbšanai, gan dzeršanai. Strēbuši koka kaņotēm tāpat no leģenēm, tās attiecīgi pašķiebdami.

Dzēriena apgādāšana darbiniekiem toreiz bijusi diezgan sarežģīta lieta: daudzie ļaudis līdz pājmētās pāris leģenes ātri iztukšojuši, kāpēc nācies katru dienu no mājām piegādāt jaunus dzēriena kvantumus. Kur mājas tuvāk, tur pļavniekiem dzērienu var aiznest ar nēšiem, bet uz tālākām pļavām jāved vešus.

Bez putras, kas dzerta gan salda, gan ieskābusi, pļavā jēmuši līdz arī patēķas. Agrāk alu darīja tikai uz augstiem svētkiem; pāri palikušās drabenes atstāja ballā un uzlēja aukstu ūdeni. Turpat sameta arī neizdevušos maizi, garozas u. c.; dzēriens bijis saldi-skābs (saļdiskāņš), diezgan garžīgs, atspirdzinājis siltā laikā. Patekas veduši uz pļavu vērpelēs,² kuōcenēs,³ mucās un ęņkuruos.⁴

Dažās mājās dzeršanai lietājuši arī ieskābētas bērzu sulas. Sākot ar 1890.—1900. g. sienlaika vajadzībām sākuši darināt alu, parasti vājāku, tā saukto tāpiņū, peņtiņū jeb mazuō alu. Tagad izplatīti arī dažādi metalla trauki, dzērienu uz pļavu jem līdzī kannās u. c.

Sienlaika apģērbs agrāk (~ 1860. g.) atšķiries no ikdienišķā tērpa tai ziņā, ka valkājuši ne parasto pakulu, bet linu priekšautu, jaku un galvas drāniņu, jo pļavās, īpaši vēl lielākās, iznācis sastapt citmājniekus. Arī vīrieši tais laikos pļavās strādājuši linu kreklos un gaišās pakulu biksēs (mājās pakulu kreklos). No tālienes raugoties bijis jauks skats — pļavu plašumā kustējušies balti ģērbti ļaudis.

Ja pļavā nācies pavadīt arī naktis, jēmuši līdzī drēbes, ar ko varētu apsegties — vīrieši maņtelus (mētelus) un vadmalas prakas (pusmētelus), sievietes — vilēnes (vilnānes).

Pļavā jēma līdzī arī visus vajadzīgos darba rīkus: izkaptis, grābekļus, dakšas, brucekļus, kapināmos piederumus u. c.

² Dažāda tilpuma (1—5 un vairāk spaiņu) mucveida trauki, taisīti no taisniem galdiem, kāpēc viens gals resnāks par otru. Spunde sānos, sviķis (tapa) galā.

³ No vesela, izdobta koka pagatavota muca, ļoti dažāda tilpuma.

⁴ Maza, apm. 2—10 litru tilpuma mucīņa.

II.

Kārtīga saimnieka mājās plaujai vajadzīgie darba rīki (un to izgatavošanai vai labošanai derīgs materiāls) apgādāti un sakārtoti jau laikus. Tagad izkaptis stāv arī cauru gadu uzsietas, agrāk tās, vajadzībai izbeidzoties, noraisīja — lai nepūtu kāti. Bez tam — izkalstot uzsējums, izkaptis kļūstot vaļīga, to pašu izkapti nākoties iesiet citā (labības) kātā, uzsietu izkapti grūtāk glabāt.

Izkaptis jaunākos laikos tikai fabriku ražojums, bet visvecākie ļaudis zina stāstīt, ka agrāk esot bijušas arī pašu kalēju kaltas.

Stendinieki lietā tikai garās izkaptis. Garumu mērī „rokām“, izšķir 8, 8¹/₂, 9, 9¹/₂ u. tml. roku izkaptis, raugoties pēc tā, cik reizes uz uzkaptis var uzlikt plaukstu (resp. izkapti plaukstā saķert).

Izkapti izšķir pēdu (ar ko to piesien pie kāta), knobi (četrstūraino daļu pēdas galā, ko ielaiž kāta bedrītē), muguru (biezo, griezumā četrstūraino daļu asmens malā), smaili (spici) un zūbus.

Izkapti pēkot, skatās uz fabrikas marku (agrāk cienījuši „lielgabalnieces“, kas esot bijušas labas griezējas), bet bez tam pārbauda izkaptis labumu, sajemot to pie pēdas un sitot ar smaili pret ko cietu. Labām griezējām skaņa ir smalka un īsa; ja izkaptis skan rupji, tad tā mīksta un nebūs laba.

Otrs pārbaudes pajēmiens šāds: uz izkaptis muguras malas uzlej pilienu eļļas (vai vienkārši uzspļauj) un krusteniski mugurai uzliek kādus 3—4 cm garu salmiņu vai mazu skaidiņu. Tā pagriežas gareniski izkaptis mugurai; pēc pagriešanās ātruma, kas dažādām izkaptīm dažāds, spriež par izkaptis labumu. Ja „magnete nerauj zāli klāt“, t. i. griešanās ir lēna — izkaptis nebūs laba griezēja.

Ir siena, labības un atvašu izkaptis, abas pirmās izšķiras tikai ar kātiem.

Izkaptis kātu Stendē pagatavo visvairāk no egles koka, arī no priedes serdes,⁵ retāk apses vai alkšņa. Izšķir — pašu kātu, kūķi (apm. 12—15 cm garu apaļu rokturi labajai rokai) un ruôciņu (apmēram 25—30 cm garu lāpstveida rokturi kreisajai rokai), pēdējai galā krusteniski uzstiprināts

⁵ Tās agrāk dabūja, kad plēsa lubas jumtiem.

kūliņš (neliels, 8—10 cm garš, kreisajā plaukstā ieķerams šķērsītis).

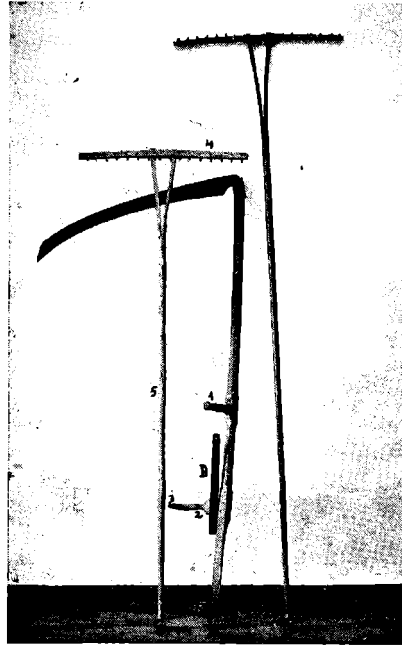
Labības pļaušanai vajadzīgs īsāks kāts, sienam jem garķātaināku izkapti; samērus nosaka pēc pļāvēja auguma. Mērijot izkaptis kātu noliek stāvus sev priekšā, ar galu pie zemes. Labības izkaptis kāta kūķim jāsniedzas līdz jostas vietai (bikšu „bantei”), siena izkaptij — jābūt starp nabu un krūškaulu. Stiprāks virs var jemt garāku kātu — tad pļaušana būs gan grūtāka, bet toties spaile plātāka.

Rociņai jābūt trīs plaukstas garai un arī trīs plaukstu atstatumā no kūķa.

Uzsiet izkapti nav vienkārša lieta, jo pienācīgi jāneregulē kā zobu augstums, tā arī izkaptis knubums un griezumš. Ja zobi pārāk zemi, izkaptis ēdas sūnā un zemē, arī lielā zālē grūti pļaut un tikt līdz citiem pļāvējiem. Pļavā ar mazu zāli un cietu zemi turpretim vajadzīgi zemi zobi, citādi zāle paliek augam.

Vai izkaptis ir knuba vai atkara, nosaka izmērijot: noliek izkapti uz rociņas kūliņa pie zemes, ievēro punktu, kur atrodas izkaptis asmens stūris, kas pie pēdas, tad, kūliņu nepārvietojot, pavirza (pagriež) izkapti tā, lai minētā punkta tuvumā tagad atrastos asmens smaile. Ja pēdējā kū-

liņam tuvāk nekā asmens stūris, tad izkaptis ir knuba, ja tālāk — tad atkara. Ja „gals iekš gala”, t. i. atstatumi vienādi, izkaptis „nav labi cirtienā” — labi negriež. Par vislabāko tur stāvokli, kad izkaptis kādu puscollu vai collu knuba. Spēcīgi pļāvēji daž-

Darba rīki. (1:20).

A — siena izkaptis. 1 — kūķis, 2 — rociņa, 3 — kūliņš. Izkaptis stipri knuba — kādus 12 cm. Uzsietā ar dzelzs apskavi („rinķi”). Kāts pagatavots Stendē 1919. g.

B — bručeklis (jaunlaiku — fabrikā pagatavots).

C — viriešu grābeklis. 4 — sieksta ar zariem, 5 — kāts. Ap kātu skārda apskave, kāts un sieksta vidēji masīvi, 16 zaru. Pagatavots Stendē 1935. g.

D — sieviešu grābeklis. Sieksta un kāts smalki, 18 zaru. Pagatavots Stendē 1919. g.

kārt uz sien arī kādu collu atkaru — tad cirtiens platāks, plāvēji ar kņubām izkaptīm netiek līdz.

Par izkaptis griēzumu sauc leņķi, ko veido asmens un rociņa. Pareizi griezta izkaptis ir tad, ja tai, kad tā guļ pie zemes uz kāta un rociņas, smaile ir pacelta no zemes plāvēja ceļgala augstumā. Ja izkaptis par maz griezta, tad kāts „ēd“ kreiso roku (pārāk uz tās uzgulstas). Pārāk stipri griezta izkaptis kāts nemaz nepieskaņas kreisajai rokai, tad plaušana grūtāka.

Izkaptis uz siešanu izdara ar ķīļu un stīpas palīdzību. Agrāk lietāja tikai pašu izdrāztas kārķļu stīpiņas; ķīļus jē mīksta koka, parasti priedes serdes. Vēlāk, turībai pavairojoties, sākuši uzstāt ar siksnu, kas sakalstot saraujas, un sējums kļūst vēl stingrāks, kurpretim stīpu saistījums kļūst vaļīgs. Šādu izkaltušu izkaptis sējumu dažkārt mērcē ūdenī — lai sabriestu.

Citkārt uz siešanai pērk niedras sloksnes, vai arī jē dzelzs stīpiņas. Tagad plaši izplatījušās ērtās metalla apskaves (riņķi), ar atslēgu saskrūvējamas pēc vajadzības.

Asina izkapti kapinot un brucinot. Citās pusēs iecienīto izkaptis drāšanu stendinieki netur par derīgu. Dažās mājās var arī atrast īpatnējos divasmeņu izkaptu duncīšus, dažreiz arī kāds izkaptis ar to, varbūt, uzasina, tomēr vispārējais uzskats ir, ka drāšana sabeidz izkapti vienā, divās vasarās, kurpretim kapinot ar vienu izkapti var plaut desmitiem gadu. Bez tam mīkstu izkapti zobi kapinot kļūstot cietāki.

Kapināšanai vajadzīga laktiņa, ko iestiprina vai nu celmā, koka klucī vai zemē iedzītā mietā, bet jaunākos laikos arī īpašā kapināmā soliņā. Pēdējais ir neliels soliņš, kam vienā galā divas kājas, bet otrā viena labi paresna, kas sniedzas cauri sēdeklim kādus 25—30 cm uz augšu. Šīs kājas augšgalā iedzen laktiņas aso apakšdaļu.

Kapina ar kapināmā āmura zobiem (asāko pusi, ne ar pieti), sitot pa izkaptis zobiem, kas uzlikti uz laktiņas. Izkaptis kātam tad jāstāv gaisā paceltam, tapēc kapinot to vai nu otrs patur, vai to ieliek krūmu zaros, vai — visbiežāk — atbalsta īpašā žāklīņā. To pagatavo no zaraina koka, visvairāk no jauna bērziņa, apgriezot zarus kādu 10 cm attālumā no stumbra un noasinot apakšdaļu ieduršanai zemē. Izkapti pēc vajadzības atbalsta uz augstāka vai zemāka zara.

Izkapti kapināt jāievīngrinās; iesācējiem ne katru reizi izdodas plānos zobus daudzot nostiept vēl plānākus un asus. Cit-

reiz, sitot par tālu no malas, uzliec zobus uz augšu; kapinot pārāk no vietas vien, izkaptij iesit izliekumus („iedzen buktes“), kas grūti likvidējami.

Jaunākos laikos parādījušās asās laktas (ar šauru vadžveida, noapaļotu virspusi). Uz tām izkaptis kapina, ar āmura pieti sitot.

Izkaptis kapina, skatoties pēc vajadzības, vai nu vienreiz dienā vai pat pa 3—4 plaujas dienām reizi.

Brucināšanu, ko citos pagastos, arī tai Pastendes daļā, kas tagad pievienota Stendei (Kalešu novadā), sauc par striķēšanu, izdara ar brucekli (resp. striķi). Izkaptis kātu pajem kreisajā padusē, tā galu iespiež zemē (lai taš neizspruktu un zobi nesagrieztu rokas), abpusīgo trišanu sāk no izkaptis smalles. Nedrīkst brucekli vilkt pārāk krusteniski zobiem — „norauj zobus“, t. i. notriņ zobu plānumu.

Tagad brucina ar fabrikās darinātiem brucekļiem, kas bieži vien izturīgi un labi asina. Reizēm lietā arī garenas galodas, bet tās nav iecienītas sava smaguma un plīšanas dēļ. Senāk bruceklus gatavoja paši, uz 30—40 cm gara koka dēlīša vairākos lāgos uztriepjot un nokaltējot biezas darvas un smilts maisījumu.

Vēl vecākos laikos, kad fabriku brucekļu nemaz nebija, bruceklus taisījuši no poraina koka, vismīlāk no melnā ozola, ko atrod upēs (siekstas) vai izraktās bedrēs u. c. Izgatavoto koka brucekļu „vaigus“ vēl sabadījuši ar īlenu, lai tie būtu vēl nelidzenāki. Plāvējiem bijusi līdzī smilts (kultī vai īpašā makā), brucināšanai saslapinājuši brucekli rasā, ūdenī vai ūrīnā un apbārstījuši ar šīm smiltīm.

Brucekli iesietā auklīnā uzkarina uz izkaptis rociņas, bet plaujot tur kreisajā rokā, retumis bāž kabatā. Citās pusēs un zemēs lietātos praktiskos brucekļu maciņus, ko piejož pie vidus, Stendē nelietā.

Pārvaļājot izkaptis asmeni aptin ar kādu rupju drēbi, ko piesien ar auklām, bet dažī izgatavojuši īpašas koka līkstes — izkaptis zobu garumā un ar attiecīgu izliekumu un garenisku robu. Ar līksti apsedz zobus viscaur, to piesien ar auklīnām, kas ievērtas 2—3 izurbtos caurumiņos.

Veclaiku
bruceklis.

Ozola koka, priekš brucināšanas apslapināms un apkaisāms smiltīm. Dabīgā lielumā — 39 cm garš. Pagatavots Stendē 19. g. s. otrā pusē.

Grābeklis arī mūsu dienās vēl lielum lielā daļā ir pašu mājās pagatavots, retumis tirgū vai veikalā pirkts vai kādam šejienes amatniekam pasūtīnāts. Gan laikam tikai palaidnīgu saimnieku mājās nevarēs atrast sagatavotu materiālu grābekļu taisīšanai vai labošanai.

Izšķir meža (masīvs, gaļiem, retiem zariem), dārza (ar naglām zaru vietā — vai viscaur dzelzs), rijas (līdzīgs meža grābeklim, bet mazāks, 5—6 zari) un siena grābekli. Visiem tiem ir siēksta, zari un kāts.

Siena grābekļus vēl šķiro vīriešu un sieviešu grābekļos. Pirmie ir masīvāki, domāti spēcīgākām rokām un noderīgi arī siena sastumšanai (par to skat. tālāk). Vīriešu grābekļu siekstas parasti tikpat garas kā otriem (apmēram 60—65 cm), bet zari rupjāki un to skaitā mazāk, apmēram 16; kāta garums apmēram 180 cm.

Sieviešu grābekļi vairāk piemēroti tieši grābšanai. Tiem apmēram tikpat garas siekstas, retumis garākas, bet tās daudz vieglākas un smalkākas, tievāks un vieglāks arī kāts. Toties tas garāks — 200 līdz 225 cm. Sieviešu grābekļiem zari smalkāki, to skaits ir 18 vai 20, retumis 22 vai 24. Pēdējā gadījumā sieksta jau pārāk gara, grābeklis kļuvis smags, plato jēmienu grūti grābt. Kādreiz pagatavo arī mazākus — bērnu grābekļiņus.

Zaru biežumu gatavotāji pielāgo pļavu īpatnībām: ja zāle liela, zari var būt retāk, ja sīka zālīte, nepieciešams lielāks zaru skaits („biezāki zari“). Tāpēc atstatumi starp zaru centriem svārstās no 3,5 līdz 5 cm (apmēram). Parastais zaru garums — apmēram 7—8¹/₂ cm.

Grābekļiem zarus liek visbiežāk no oša, retāk ozola vai cita stipra koka. Par vislabākiem tur no sausserža taisītos, bet šis augs te Stendē reti atrodams. Pļavā daudzkārt izlīdzas ar kadiķa zariem: no turpat nogriezta koka izdrāž un iedzen nolūzušo vietā.

Zarus nemēdz atķīlēt siekstas virspusē: gadījumā, ja tie pārlūst vidū, atlikušo daļu grūti izdzīt ārā. Bez tam labs grābekļu zaru licējs prot zarus iestiprināt tā, ka tie arī bez ķīļiem labi turas. Dažreiz zaru augšdaļu ar āmuru viegli „atkniecē“.

Siekstas grābekļiem parasti taisa no oša, reti ozola, vītola, lazdas vai cita koka. Siekstu veido mazliet liku; stipri liekta nav cieņā: tuvāk pie kājām grābjot, malējie zari slid sienam pārī.

Siekstu dažkārt izrotā dažādiem iegrieztiem robiņiem, svītriņām un ornāmentiem; arī īpašnieka iniciāļiem, kas noder par pazīšanas zīmi.⁶

Kātus grābekļiem visbiežāk gatavo no jaunas eglītes stumbra, reti no apses, alkšņa vai cita koka. Kātu resgalī iezāgē, katru pusi iestiprina savā siekstas caurumā un stingri noķīlē. Starp kāta pusēm parasti ir 2 zari (apm. 8 cm atstatums). Citur lietātais pajēmiens — ielaist kātu vienā siekstas iekalumā un nostiprināt ar apaļu stīpiņu — nav iecienīts. Stendē tā pagatavo gan rijas grābekļus.

Jaunākos laikos iezāgējuma sākumā kātam uzliek metalla apskavi vai stieples gredzenu — vai vienkārši izdzen cauri un atliec naglu, tā novēršot kāta tālāku pārplēšanu.

Dakšas jaunākos laikos ir fabriku ražojums; agrāk lietāja pašu kalēju kaltas trīszarenes un divzaru spiles, jo plaši arī no žuburaiņiem kokiem iztaisītas divtrīs- un četr-, pat vairākzaru dakšas. Tās gatavoja visvairāk no alkšņa, bērza un kārķļa koka. Trūkstoša vai nolūzuša zara vietā dažkārt ielika atsevišķu jaunu — iestiprinot ieurbtā caurumā. Koka zariem dažkārt uzlika kalēja kaltus dzelzs uzgaļus.

Koka dakšas (Stendes Brincās).
1937. g. uzņēm.

Divzaru dakšas visvairāk lietājuši labības kūlišu došanai un siena un salmu kratīšanai (t. i. sajaukšanai).

Modernajām dzelzs dakšām ieliek stiprus egles kātus, kam garums pielāgots katreizējai vajadzībai. Ļoti augstai mešanai, piem. kaudzi taisot, dakšu mēdz uzlikt pat 2—3 metrus garā kātā. Labam dakšas kātam pie dakšas piēta (daļas, kuņā to iedzen) ir neliels līkums, kas darbu stipri atviegļina: pilna dakša rokās negriežas.

⁶ Īpašuma zīmes Stende tagad, šķiet, vairs nav pazīstamas, bet agrāk bijušas; visilgāk to izdziestošās pēdas varējuši vērot vecās dravas priedēs pa mežiem. Pēdējās no tām esot nocirstas neatkarīgās Latvijas laikā.

III.

Mājvietu pļavā izraugās paēnā, lai koku zari pasargātu no tveices un lietus. Tam vislabāk noder lielas, kuplas egles, tāpēc mājvietas visbiežāk redz pļavmalēs, tur, kur pienāk ceļš no māju puses. Retāk brauc pāri pļavai, tad ceļa vietu parasti izpļauj, lai nenobradātu zāli.

Mājvietā atstāj ratus, pārtiku un drēbes, vāra ēdienu, ēd, guļ dienvienu, pavada naktis un tuvumā novieto zirgus. Tāpēc mājvietai jābūt sausā vietā, pietiekoši lielai. Vecās mājvietas lietā gadu no gada un paaudzēm ilgi, kamēr vien stipri nemainās pati apkārtnē vai nenocērt kokus. Tādās vietās uz sen nocirsto zaru stūņuriem karina drēbes, koku starpās glabā darba rīkus un ēdienu, zaros iekār izkaptis un grābekļus. Priedes serdes pagalītes ķīliem un oša tapas grābekļu zariem tur dažkārt stāv no viena gada līdz otram. No šejienes parasti sāk pļaut, bieži tuvumā sved arī siena tupešus un taisa lielo plankumu.

Ja pļavā ir šķūnis, tad mājvieta ir pie tā. Ratus iebruc ēnas pusē, citu noliek un paši novietošanas gan šķūņa iekšpusē, gan ratu tuvumā, zirgus aizved biezokņu ēnā, lai paglābtu no dunduriem.

IV.

Pļaušanu, pēc veco ļaužu uzskatiem, nedrīkstējuši sākt trešdien, piektdien vai sestdien — tad nevarot siena laika darbus lēti nobeigt. Pļaušanu sākot, dažkārt piesaukuši Dievu: „*La Diés nu nāk pa palīg ūzēt n^o oživat!*“ Laika pareģošanā vecajai paaudzei dažs labs pareizs novērojums, piem., ja suns ēd zāli, tad labs laiks nav gaidāms u. d. c., bet kāda daļa arī aplamu, tradīciju ceļā mantotu uzskatu, piem. par laika ziņā atbilstošām ziemas un vasaras dienām, sarmu ziemā u. c.

Steidzamo darbu gaita, bieži vien spiež pļaut no rīta līdz vakaram,⁷ tomēr par vislabāko pļaušanas laiku tur rītus, kad zāle rasaina. Mīksta valka (tērces) zāle, arī garāka, piem. smilgas — vieglāk nopļaujama, bet daudzās Stendes meža pļavās aug īsa zālīte, kas karstā laikā (jāņem vērā arī relatīvi vēlais pļaušanas

⁷ Parastais pusdienas pārtraukums, ieskaitot ēšanu, ir 2 stundas — no 12 līdz 2, bet stāsta arī par saimniekiem, kas tikai mazu jonīti ļaujot ļaudīm atpūsties. Tāds saimnieks atgūloties un uzliekot kāju uz otras pēdas gala. Līdz ko kāja no otras nokrīt (kas notiek iemiegot), saimnieks ceļas atkal augšā un modina arī ļaudis...

laiks, par ko skat. šī raksta sākumā!) „sīkstī krīt pār izkapti“. Jo grūti bez rasas nopļaut kūleņus (vietas, kur aug kūla), arī isā misene jeb misinžāle, dzelzszāle pieskaitāma cietajām.

Pļavu sāk pļaut tā, kā šķiet parocīgāk, bet ja nav citu izšķirēju faktoru, tad parasti pa lielāko klajumu, kur apgriezoties atpakaļpļāvienā neiznāk nekāda lieka staigāšana (meža pļavās specifiski apstākļi — tās ļoti izrobotiem apveidiem un bieži pieaugušas *kalviņām*, t. i. koku puduriņiem un it īpaši krūmiem).

Sievietes Stendē sienu nepļauj (izjēmumi ļoti rēti), kas pa daļai jāizskaidro ar to, ka apstākļi spiež sienu tūlīt pēc pļaušanas sagrābt plankumos, kāpēc sievietēm no laika gala bijušas grābēju funkcijas (skat. tālāk — par grābšanu!).

Pirmais pļāvējs rindā (priekšpļāvējs) parasti ir spēcīgākais darbinieks, arī citi mēdz sagrupēties pēc spēkiem, lai pakalnieki „necirstu papēžus nost“ un „nepļautu no spailis ārā“. Priekšpļāvēji bieži ir saimnieka dēli, retāk jau pats saimnieks; viņu čaklam piemēram ir nozīme citu darbinieku uzmunināšanā: neērti bez sevišķa iemesla palikt tālu iepakā, kāpēc visi cenšas tikt līdzī.

Dažreiz saimnieks — ja vecāks un nespēcīgāks — pļauj rindā pēdējais.

Izkapti priekš brucināšanas dažreiz mēdz paskandināt, ar brucekli kādas reizes piesitot — lai dzirdot kaimiņu pļāvēji.

Ir dzirdēti nostāsti par varenīem pļāvējiem: dažam bijis milzu spēks, tas pļāvis visai platu spaili, citam bijusi apbrīnojami laba griezēja izkaptis — pļāvis smiedamies un atgāzies. Tagad par varena pļāvēja spaili tur jau deviņas pēdas platu.

Gadās arī dažādas neveiksmes, īpaši jaunākiem iesācējiem pļaušanā. Dažkārt ļoti grūti sekot brašam priekšpļāvējam, kam laba griezēja izkaptis, izmaņa un spēks: izkaptis var būt nepareizi uzsieta (par maz vai par daudz griezta, par atkaru, par kņubu, zobi par augstu vai par zemu) vai aplam izkapināta, vai atkal ilgi nav kapināta un to nevar vairs labi uzbrucināt; gadās arī, ka zobi, nepareizi brucinot, norauti vai atgriezušies smiltīs un ciņos. Dažs iesācējs neprot „pielaiet izkaptis pēdu“ un pļauj vairāk ar asmens smaili, dažs „aizņem pus pļavas un nevar izkapti cirtienam cauri izvilkāt“, t. i. jēn pārāk platu spaili. Var novērot arī, ka dažs laiž izkapti pārāk vēlu pie zemes un ātri uzrauj gaisā, tad spailis malas paliek daudz augstākas par vidu. Ja pļaujot atiet nost no iepriekšējās spailis, tad dabū tā saukto

paspāīli — pa daļai vai nemaz nenoplautas zāles svītru. Pārāk lielus soļus sperot, starp atsevišķiem cirtieniem paliek neno-griezta zāles loki, ko sauc par ciļpām, bet tādu plaušanu par ciļpuošanu.

Citreiz izkopts daļas kļuvušas vaļīgas un kustas, izkaltis un izkustinājies uzsējums, viss tas ievērojami apgrūtina plaušanu. Var ieplaut arī akmenī un atcirst zobus, gadās arī iecirst kokos un izkapti ieraut (t. i. ieplēst zobos plaisu) vai pat nolauzt. Citreiz salūst izkopts kāts.

Stendīnieki ierautu izkapti, ja tā laba griezēja, mēģina labot tā, ka izcērt ieplīsumu ar slaidu gabalu un tad nu jau stipri šaurāko asmeni atkal kapina un triņ. Vidū pārlūzusi izkopts ir pagalam, bet ja nolauzta pēda, var nodot kalējam sakalt. Cita tāda sakniedēta izkopts kalpojusi vēl dažu labu gadu.

Par nemākulīgu, nesekmīgu plāvēju saka, ka tas „zāli grauz“, „sit tā kā odžus“, „zāli urbina“, „zāli tikai novāžā, novādzērē“ (ja tā vietām paliek kājās), „žuīnē“, „zaimā“ u. c.

Kā jau augstāk minēts, tiek izšķirts ciļtiens, spāīle un vāls; par pretspāīli sauc dubultvālu, kas rodas, ja plāvējs plauj gar savu spāīli atpakaļ.

V.

Grābšana ir sieviešu darbs; Stendē vīrieši reti redzami pie sapļautā siena grābšanas, jo abi darbi — plaušana un sagrābšana plankumos parasti notiek reizē. Maz gadījumu, kad nopļauto sienu atstātu sažūt un tad sagrābtu jau sausu. Vecie ļaudis norāda, ka šejienes plāvās tas neesot izdevīgi: zāle lielāko tiesu īsa un tās maz, ja uznāk lietus, „tā ielīst zālē un sūnā“, „pielīst pie zemes“, to nevar vēlāk lēti sadabūt kopā un sakraut tupešos. Bez tam plaušana prasot vairāk spēka — kur esot sievietes, kas spētu plaut deviņpēdu spāīli? Grābšanā atkal esot noderīgāka sievietes izveicība.

Parastais samērs ir — vienai grābējaļ jāpiegrābj diviem plāvējiem. Ļoti labas grābējas varot piegrābt arī trim vīriem, bet gan tikai tad, ja zāles daudz un vieta līdzena, bez ciņiem, piem., upju līčos — tad apgrābj tikai gar malām apkārt (virzienā uz vidu), bet viducī zāli tikai pārda daudz maz vienādā biežumā.

Kur zāles mazāk, trīs, retāk četru vai pat piecu spāīļu vālus sagrābj kopā vienā plaķīkumā (arī placī, lēviņā).

Zāli izgrābj ārā no krūmu starpām, ciņiem, paēnām, miklām vietām vai ūdeņiem; plankuma vietu noskatās pa sausumu, līdzenumu un saulainu vietu, ja apstākļi atļauj, tā, ka iznāk lielāks gaņums, kas izdevīgāk vāļējot un tupešus kraujot. Plankuma samēri tāpēc var būt ļoti dažādi.

Labā grābēja neatstāj pļavā vārķklus^o (t. i. nepamet nesagrābtas zāles kušķiņšus), spēj piegrābt diviem pļāvējiem un veikli māk grābt gan pa labi, gan pa kreisi. Labam grābeklim jābūt vieglam, ar pagaru, gludu kātu, vienāda gaņuma zariem.

Grābšana neveicas, ja grābeklis smags, kāta negludumi plēš rokas, viena siekstas puse smagāka (tad grābeklis griežas), sieksta pārāk liekta (tuvumā gali vairs neskar zāli) vai greiza (vietām slīd zālei pa virsu), zari izlūzuši vai izkrituši. Smagi grābt tad, ja pļavā liela sūna (grābeklis „uz rokām vien vairāk jātur“), nopļautu atvašu stuņguri, žagari, daudz ciņu, ja siens „pielijis pie zemes“, „ielijis zālē“ vai stipri slapjš (smags pavilkt un pasviest, ķep grābekļa zaros). Par grābšanai nelāgu tur pūkaiņiem (spīlvām) bagātu zāli: tie rasā ļoti ķep grābekļa zaros un pastāvīgi jāņem ar rokām ārā.

VI.

Talks jātaisa, ja pašu mājās maz pļāvēju, arī tad, ja vēlams sienu ātri un uzreiz nopļaut. Talkā aicina tuvākus vai tālākus kaimiņus, kas tad ierodas paši ar saviem darba rīkiem. Tā kā talka dalībnieki strādā bez atlīdzības, toties bagātīgāk jāgādā par pacienāšanu: sacep raušus, sagādā gaļu, iztaisa labu „dižo alu“ un nopērk arī degvīnu. Ja pļava tuvu, ēšana notiek mājās, pļavā jēm līdzī tikai dzeramo un spēkraušus, ko pastarpām uzkost, uz tālākām pļavām dodoties jāved viss līdzī.

Talka laiks ir dažāds — gan pa rīta agrumu, gan dienā, gan vakarā, raugoties pēc dažādiem blakus apstākļiem. Bieži vien talku taisha sestdienas vakarā — tad var piedalīties arī citu māju puīši un meitas, kas darbdienās nodarbināti. Tad pļauj līdz lielai tumsai, pēc kam atpūšas un gaismiņā sāk no jauna, lai ap brokastlaiku būtu jau galā.

Visdūšīgāko pļāvēju liek rindas priekšgalā. Talkā, kur daudz jauniešu, sacensības gars un arī — iesilušas galvas, pļaušana parasti veicas ļoti labi un jautribā. Reizēm vājākie pļāvēji netiek līdzī — pēc atrod steigā neizpļautās krūmu starpas un pus-

^o *Vārķķli* īsti apzīmē zirnekļa tīklu.

apkapātos ciņus. Dažkārt arī grābējām ļoti jāsteidzas, lai straujajiem plāvējiem piegrābtu, kāpēc cieš grābuma tīriba.

Visskaistākas atmiņas visiem uzglabājušās par tiem talkiem, kas rīkoti svētnaktīs: jautrā barā sāktai vakara plaujai seko atpūta pa nakts vidu. Tad plavmalē sakuļ lielu uguni, pie kā dzīro, dzied, spēlē mōnikas (ermonikas), dejo — „kā kāzas dzer...“ Un arī rīta plaujas cēliens paiet viegli un jautri — jaunības pārspēka reibonī...

VII.

Saussiena sadzīvošana (t. i. savākšana, nostrādāšana) meža plāvās nav īsti viegla lieta: sienu grūti izžāvēt, jo dažkārt šaurās plavas un to „astes“ stipri ēnainas un arī mitras, vējš netiek klāt, gaiss sutīgs. Vienā otrā plavā tuvā meža dēļ nevar lāgā pārredzēt mākoņu staigāšanu — siens biežāk aizlist.

Pie saussiena iet gan vīrieši, gan sievietes, reizēm arī bērni. Vienā dienā plautu un plankumos sagrābtu sienu, ja laiks labvēlīgs, var sākt apgriezt jau otrā dienā. To izdara (plankumus uzcērt) grābekļiem: laudis iet viens aiz otra un zariem paceļ un apgriež siena kušķus, kas tagad sagulst nelieliem vāliem. Cenšas uzcirst tā, lai siena mitrā puse būtu piegriezta saulei.

Ja laiks ir labs žuvējs, priekšpusdienā uzcirsto sienu pavarē var jau kraut tupešos. Tais liek tādu zāli, kas tiktāl sažuvusi, ka var jau, ja vajadzīgs, stāvēt čupā ilgāku laiku, kas var gadīties, ja uznāk lietainas dienas. Tupeši vajadzīgi arī izklīdēto siena kvantumam koncentrēšanai vienā vietā.

Pažuvušos plankumus savālē: ar grābekļiem sienu no abām pusēm (vai vienas vien, ja tie šauri) savēlk augstākā, apm. metru platā vālā. Šāda vāla sienu ar grābekli (arī dakšu) garantiski stumj čupā — parasti viens siena krāvējs, bet reizēm to dara, ja vāls plats un augsts, divatā. Kad sakrājusies prāvākas nastas tiesa, stūmējs taisa klēpi: ar grābekli no čupas velk sev pie kājām klāt sienu, vienu kušķi pavilkdams vairāk uz labo, otru uz kreiso pusi un stingri saspiezdams. Tā rīkojoties, dabū klēpi, kam zāle sakārtojusies grābekļa siekstas virzienā, tas nerīst tik viegli, labi pārnesams un ielikams tupešī, arī pa ceļam maz nobiruma.

Gatavu klēpi nes turp, kur šķiet laba vieta tupešim: nav slapjš, arī, lietum uznākot, neapplūdis, nav uz vāla (citādi, tupešus pārvietojot, paliek daudz siena pie zemes), ir līdzenumā (citādi

nevar pašaut iesmus apakšā), var piebraukt ar zirgu. Klēpi liek pie zemes, tam blakus otru (bet tā, lai zāles virziens būtu perpendikulārs tupeša gareniskai asij!), uz tiem atkal citus. Tā tupesis iznāk klēpja platumā; garumā to veido tādu, lai apakšā pašautam iesmam abi gali būtu ārā. Tupešus augstumā krauj dažādus, skatoties pēc tā, vai tai vietā daudz vai maz siena, arī — vai paredz, ka tupešus cels vai nesīs stipri vai vājāki strādnieki, tāpat — vai tos vedīs vai nē, vai tiem būs vai nebūs ilgi pļavā jāstāv. Arī miklāku sienu nedrīkst kraut ļoti lielos tupešos — sāks šūpēt (t. i. pelēt un pūt).

Tupešus parasti krauj divatā: stiprākais, piem. puisis, stumj vālu čupā, taisa klēpjus, nes tos un veido tupesi, vājākais, piem. meita, *g r ā b j p ē d a s*, t. i. piegrābj un pienes klāt vālā palikušo vai nesot izkaisīto sienu. Ja vāli garī (garās, šaurās pļavu astēs vai kur maza zāle), piegrābšana prasa daudz laika.

Gatavu tupesi no sāniem nosukā (lai slapjums nesūcas iekšā) un tam rūpīgāk izveido galu. Ja tupesi labi neuztaisa, tad lietus var izsūkties pat pavisam cauri un sienu sapūdēt. Citreiz tupešus apgāž vējš vai izārda govis.

Ja laiks labs, tad dažkārt plankumus savālē un atstāj, lai vēl žūst, līdz visa pļava vālos, un tikai tad sāk kraušanu. Lietum tuvojoties — otrādi: krauj no vietas.

Ja sienu nevar dabūt sakraut un tas, slapjš būdams, nodzeltē „brūns kā tabaks“ vai pat galīgi sapūst, to tomēr visu novāc, ja ne vairāk, pakaišiem, jo pļavā atstātais izpūdē zāli.

Ja tupeši nav lieli, laiks ir labs un siens sauss, tad gadās reizēm, ka tas galīgi izžūst turpat tupesi un to uzreiz var likt šķūnī. Gadījumu vairumā siens vēl jāpārkaltē, kāpēc tupešus vāc vienkopus.

D i ž o p l a n k u m u (dižo lēviņu, dižo placi) mēdz veidot pie šķūņa vai kaudzes vietas, bet ja sienu ved uz mājām, turpat kādā sausākā paaugstinājumā. Uz šejieni savāc tupešus. Tuvākos atnes nešus: zem tupeša gareniski pašauj iesmus, to galus divi nesēji sajem rokās un tā nes prom, bet pēdu piegrābēja (resp. -js) notīrī vietu un palikušo zāli aiznes pie plankuma vai cita tupeša.

I e s m u s gatavo no jaunu egļu stumbriem, tie ir apm. 3 metrus garī un resgalī kādus 7—8 cm resni. Tievgalis vienpusīgi noasināts, lai labāki varētu pabāzt zem tupešiem, otrs gals mazliet apdrāzts, lai vieglāk noturētu saujā.

Ja tupeši no dižā plankuma tālāk, tos atved vešus — „uz lapām“, vasaras ragūm vai ratiem.

Vešana uz lapām Stendē nav iecienīta daudzu iemeslu dēļ: siens kaisās un veļas, neērta sasiešana, pa slapjām vietām nevar vilkt, zirgam smagi, pašam braucējam viss ceļš jānostaigā kājām, tupesi nevar neizjauktā veidā nocelt un nolikt turpmākai stāvēšanai (kas kādreiz nepieciešams). Tāpēc ar lapām (parasti jauniem, kupliem bērziņiem) tikai retais ved sienu. Tad 2 meiju resgaļus iesien virvē kādus 70—80 cm vienu no otra un tā, lai abi vaļējie virves gali būtu vienādā garumā. Zirga vilkšņus (streņģes) piekarina pie kociņu resgaļiem, kur iecērt robus. Tupesi liek uz meijām, pārmet pāri virves galus, un apsien ap meiju galotnēm, pēc kam var braukt.

Vasaras ragus daudz praktiskākas. To slieces pagatavo no egles kabēm (kokiem ar resnu un stumbram puslīdz perpendikulāri izaugušu sakni), tās neapkaļ. Slieču apakšpuse plata, pusapaļa, mičtnes un apgāles zemas, virsējo daļu veido

Vasaras ragus (Stendes Brincās). Priekšējās vecas, jau stipri nolietātas. Apgāztās gandrīz pilnīgi jaunas. 1937. g. uzņēm.

viegļu dēļu platforma. Zirga vilkšņus uzkabiņa uz īpaša šķērskoka, kas piedzīts pie apgālēm. Ragavu lielums tāds, lai uz tām varētu uzlikt prāvu tupesi.

Vasaras ragūm daudz priekšrocību: necik neizkaisās siens, var braukt pa rasu un dubļiem, pāri valkiem, pat grāvjiem un

bedrēm, vieglajās ragavās, tukšā atpakaļ braucot, vedējs var sēdēt (vecāki vīri dažreiz to dara, arī tupesi vedot, tupesi var, ja vajadzīgs, ļoti cieši nosiet, var (tukšā braucot) rikšot, tupesi viegli uzcelt un atkal pilnīgi veselu nocelt un nolikt, ar ragavām var pārvadāt iesmus (tā dara, ja tupešus ceļ zemē) u. c. Citreiz ar tām var vest arī 2 gubiņas uzreiz, tās liek vienu uz otru, apakšējo drusku paplēsot platāku, un labi nosien. Bez tam vasaras ragus arī citā darbā ļoti derīgas, piem., uz lauka, sēku vai mazākus salmu daudzumus pārvadājot u. t. j. Tāpēc tās var atrast visās mājās, citās pat vairākos eksemplāros.

Lai tupeši uzceltu uz ragūm, nepieciešami divi cilvēki, pa rasti tie ir vedējs un pēdu piegrābēja, bet ja gubiņas visai smagas, vēl īpašs spēcīgāks cēlējs. Kamēr braucējs atgriezies, „pēdas“ jau piegrābtas un aizvāktas pie nākošā tupeša, zem kā arī jau pašauti līdzī aiznestie iesmi.

Ratūs tupešu savadāšanai lietā tad, ja jāved ļoti tālu, citādi neatmaksājas (laika un pūļu ziņā) vezumu kraušana — īpaši, ja salīdzina ar ātro un vieglo vadāšanu ar vasaras ragūm.

Pāržāvēšanai taisāmā dižajā plankumā resp. placī, lēviņā savestos tupešus vai nu atstāj veselus, gaidot labāku laiku, vai nogāž no ragūm un ārda ārā: ar dakšām un rokām izsvaida un izpurina sienu klēpjus, lai izveidotos kādus 15—25 cm biezs slānis.

Kad virspuse apžuvusi, plankumu uzcērt ar grābekļu zariem, kādreiz vēl pēc laika izkuļā ar grābekļu kātiem, t. i. ar tiem izpurina un izklienē miklākos siena kuškus. Senāk, sienu dižajā plankumā izklienot, to rokām neizpurinājuši, kāpēc tūlīt vajadzējis to „izkuļāt“ ar grābekļu kātiem.

Dižo plankumu nekad neatstāj pa nakti nesakrautu, jo citādi siens atmīt (kļūst miklāks). Tas notiek pat pievakarē. Liela ķeza ir dižā plankuma salīšana, tad dažkārt tas jākliež plānākā slānī; liels tad laika un enerģijas zaudējums.

VIII.

Nost liekamam sienam, pēc vecum vecās tradīcijas, jābūt mazākais trīs dienas kopš plautam, lai tas „būtu nomiris“. Izžuvušu sienu pazīst no tam, ka rokās burzīts, tas viegli lūst.

Ja dižais plankums labi izžuvis un sienu var likt nost, jā-sāk siena sastumšana. Ja sienu kraus vezumā, plankuma vidū attīrī ceļu un tur ievēl ratus (zirgu parasti aizjūdz tikai vēlāk), tad no abām pusēm stumj sienu pie ratiem klāt un grūž prāvās gubās. Stumj pa vairākiem blakus — ar dakšām un stiprākajiem vīriešu grābekļiem. No sagrūstām gubām sienu dod ratos, kamēr citi siena palikumus piegrābj klāt.

Ratus siena vešanai izlaiž garus;° redeles piekrauj ar sienu, pēc kam uzliek šķērskokus un sānkokus, tā ratu virsu

° Stendē lietātie darba rati (gan divzirgu ores, gan vienjūga vāģi) ir izārdāmi un izlaižami vairākos garumos, kas ļoti praktiski.

ievērojami paplašinot, un krauj garus, platus un augstus vezumus. Tos pakalgalā palaiž augstākus, tad pēdējos klēpjus liek pa vidu, lai būtu bomim ko piespiest. Ratu priekšgalā pie redelēm piesieta virve vai ķēde satur bomi, pakalgalā pēdējo novelk ar virves un koka kāša palīdzību. Jo nelīdzienāks un tālāks ceļš un jo siens īsāks, jo stingrāk jānosien vezums. Ir dažādi aizsīšanas un priekšējās virves (cilpas) īsināšanas pajēmieni, piem. poļu mazgs (t. i. mezglis) u. t. j.

Jaunāku laiku šķūnis (Apšragos). Celts apmēram starp 1905. un 1910. g. Stabi ierakti zemē, robos ieguldīti guļkoki, kas tagad stipri nosēdušies. Divviru durvis, piemērotas siena vezuma lielumam. Jumtgaļes klātas dēļiem, jumts — skaidām. Platība apm. 5×7 m. 1937. g. uzņēm.

zāku ēku augšās sienu samet pa lūkiem (t. i. lūkām).

Šķūņus pa Stendes meža plāvām agrāk bija vairāk; jaunākos laikos daudziem noira jumti, un Mežu departaments tos pārdeva vairāksolišanā. Dažs no tiem bija pavisam archaisks — lubu jumtu, bez durvīm; sienu tiem meta iekšā un ārā pa jumtgalēm (zelmiņiem, ģēvelēm), kad siens bija iekrauts, jumtgaļes aizsedza sacirstām meijām.

Ja sienu liek šķūnī, tad dižo plankumu taisa tā durvju priekšā. Sažuvušo sienu šķūnī dzen iekšā ar zirgu — vilkšņos iesietais koks

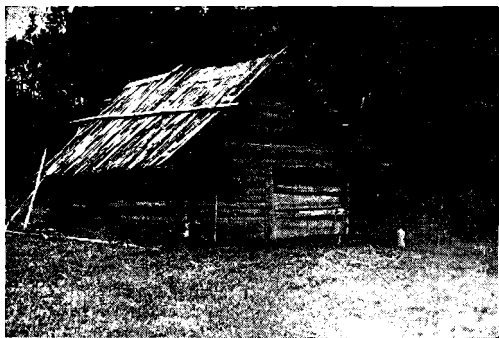

Mazs jaunlaiku šķūnītis (pie Malupes dzelzceļa pārbrauktuves). Celts pēc 1920. g. Stabi ierakti zemē, sienas apšūtas stāviem dēļiem. Durvju vieta (gaļa kreisajā pusē) pēc siena ielikšanas aizsista dēļiem. Skaidu jumts. Platība apm. 3×4 m. 1937. g. uzņēm.

(bomis), ar kāju piemīts, dzen sev pa priekšu lielu sienu vālu. Citreiz sienu sastumj dakšām un grābekļiem pie šķūņa durvīm un tad dakšām samet iekšā, kur pa nīta (beņķa) minējs sajem sienu, noliek vajadzīgā vietā un nobradā. Par labāko pajēmienu tur — sienu likt vispirms gar panta malām, tad tālāk, tad pants nebrūkot ārā. Tā platums atkarīgs no šķūņa lieluma un citiem apstākļiem. Dažiem šķūņiem jumtgalē lūka; kad apakša piekrauta pilna, durvis noslēdz, atver lūku un sienu met iekšā pa to.

Ja šķūnim nav grīdas, tad zem siena liek nocirstus kadiķus, alkšņus, bērziņus u. c. ar visiem zariem un lapām, lai izveidotos izolācijas kārtā.

Kaudzē sienu stendinieki labprāt nemet, jo tur tas bojājas, sapūst, to izēd meža kustoņi. Bez tam ļoti nepatīkama lieta, ja lietus samērcē puskrautu kaudzi. Tad — kaudzes mešanai vajadzīgi mazākais

Tas pats šķūnis no citas puses. Durvis aizkrautas guliskiem kokiem. Jumtgalē augšdaļā valējs caurums (lūka) siena iemešanai. Labajā pusē stāvus piesliets iesmu pāris. Gaišā vertikālā nūjiņa pa kreisi no durvīm — 1 metru gaŗa. 1937. g. uzjēm.

Veclaiku šķūnis (Sklidastē pie Dižmaksniekiem). Celts, šķiet, starp 1750.—1800. g. Masīva gulķoku celtnē. Augšējie balķi zāģēti, apakšējie četri apdarināti tikai ar cirvi. Lubu jumts jau stipri satrūdējis, daudzkārt labots skaidām, deļu gabaliem un koku mizām un tagad draud nobrukt. 1937. g. uzjēm.

3—4 cilvēki; aizsākta kaudze visdrīzākā laikā jāaizved pavisam; ziemu dažkārt siens vajadzīgs, bet pļavas nav sasalušas, un ar vezumu pa tām nevar pabrukt.

Ja bez kaudzes tomēr nevar iztikt, tad tās vietu izraugās sausākā, augstākā vietā un tur taisa dižo plankumu. Kaudzes kārti ierok zemē un atbalsta

3—4 balstiem, ap to uztaisa klāstu, saliekot apakšā prāvāku kārtu (pat līdz 70—80 cm biezu) žagaru, meiju, vislabāk kadiķu, jo skujas lēti netrūd.

Kaudzes taisīšana jāmak; iesācējiem kaudze iznāk greiza, nesamērīga, nepaplašinās uz augšu, pārāk strauji noraukta, laiž ūdeni iekšā.

Tagad kaudzē liekamo sienu dažkārt apkaisa ar sāli (līdzīgi arī šķūnos).

Gatavai kaudzei galā ap kārti uzklāj tāšus (t. i. tāsīs) vai maūknas (noplēstas egļu mizas), jaunākos laikos pat papi — lai ūdens gar kārti nesūcas iekšā. Lai vējš nenoplēstu kaudzes virsotni, tai pārliet pāri 4—6 klūgas, kuŗu tievgalī pa pāriem sasieti kopā, bet resgaļi karājas uz leju. Ap kaudzi aptaisa kāršu žogu — aizsardzībai pret govīm, stirnām un briežiem.

Agrāk, pēdējās pļavas sienu nokopuši, esot pateikušies Dievam: „*Paldies Dievam, nu viss i nozīvats!*“ Klieguši arī „*urrā!*“

Kaudzes klāsts. Kārts kādus 8 m gara, nostiprināta apm. 1 m gariem balstiem. Kāršu un žagaru klāsts četrstūrains, taisīts 1935. gadā. 1937. g. uzjēms.

IX.

Laiku maiņās vienas pašas paaudzes mūžā, skaitot no kāda 1870. gada, visā pasaulē notikušas ārkārtīgas pārvērtības. Tās skārušas arī latviešu psīchi, un jaunā paaudze brīnās un smīn par kādreizējo cienīšanu un godu, ko rādījuši lielkungiem, muižu pārvaldniekiem un mācītājiem. Atnācis arī nepiedzīvots, apbrīnojams tehnikas laikmets, arī tas skāris mūsu lauku sētas. Bet klusajās Stendes mežu pļavās nekas daudz nav mainījies — tāpat slapjo, nelīdzeno pļavu īso un reto zālīti pļauj, grābj, velk ārā no ūdens, krauj tupešos un rokām nes ārā no ēnām kā vec-tēvu laikos.

Tikai veco stendinieku jaukā, spriganās valodas vietā aizvien vairāk dzird svešas izloknes un leišu un poļu mēli...